

het Volksbelang

Liberaal Vlaams Tijdschrift
www.hetvolksbelang.be

nr 6 - Juni 2016
Jaargang 137
maandblad

Nieuwe Grondwet in de maak

Sinds januari buigt de Commissie voor de Herziening van de Grondwet zich over “het karakter van de staat en de fundamentele waarden van de samenleving”. Er vonden diverse hoorzittingen plaats met grondwetspecialisten.

Drijvende kracht achter deze herziening is commissielid Patrick Dewael die als gast bij het LVV een en ander kwam toelichten. Zo

nodigt hij alle burgers uit tot een debat over de herziening, en doet hij voorstellen om waarden, zoals de scheiding geloof-staat, duidelijker in de Belgische Grondwet op te nemen. Dewael wil dat de burger zijn zeg krijgt via burgerinitiatieven. Ook het maatschappelijk middenveld en andere beleidsniveaus, zoals gemeenten en steden, kunnen daarbij betrokken worden.

Dewael hoopt dat er tegen het einde van deze federale regering een voorstel is om de Grondwet te wijzigen in de volgende legislatuur. Dat kan ook met een alternatieve meerderheid. Voor hem is dat geen zaak van meerderheid tegen oppositie; het staat los van het federaal regeerakkoord. – B.C.

Lees meer blz. 6.

Van de redactie
door **Bert Cornelis**

Bankenleed

Het is ontegensprekelijk dat in het dossier van de failliet verklaarde bank Optima door de Gentse rechtbank van koophandel bepaalde handelingen die voorafgaand aan het faillissement werden gesteld, vragen doen rijzen. Zowel de vorige als de huidige federale regering nam initiatieven om de controle op de banken te verscherpen. En toch kon dit debacle niet worden vermeden. Er zijn blijkbaar niet veel lessen getrokken uit de Dexia-affaire.

Waarom werden bijvoorbeeld de voorwaarden die door de Nationale Bank al bij de oprichting werden gesteld, van meet af aan geschonden? Open Vld-kamerlid Luk Van Biesen, de expert van de Vlaamse liberalen inzake bankzaken, zegt dat er dividenden werden uitgekeerd, terwijl dit niet mocht. Er werden achtergestelde leningen aan aandeelhouders terugbetaald. Ook dat mocht, aldus Van Biesen, volgens de voorwaarden, allemaal niet. Ook de toezichthouders deden volgens het parlementslid hun werk niet naar behoren en grepen te laat in. Van Biesen sprak hierover in de Kamercommissie duidelijke taal: "Een diepgaande controle van de BBI (belastinginspectie) van Gent stelde vast dat heel wat geld van vermogens uit het buitenland naar dit land werd gebracht zonder dat dit de toetsing van de fiscale regularisatie had doorstaan. Met andere woorden, zwartgeld werd in één keer op rekeningen in België gezet. De Nationale Bank en de FSMA (de toezichthouder) waren hiervan op de hoogte. De BBI van Gent had een duidelijk dossier. De BBI heeft echter haar dossier moeten intrekken, iets na het wat ongelukkige werkbezoek— laat mij het zo formuleren — van de toenmalige staatssecretaris voor Fiscale Fraude, de heer Crombez. Een paar weken later werd het dossier effectief afgesloten. "Dit leest u letterlijk in het verslag van de commissie. Halucinant niet?"

Hoewel een garantiefonds de gedupeerde klanten moet helpen, is voor de geloofwaardigheid van de hele bankensector een meer drastische oplossing nodig: een onderzoekscommissie zal tot op het bot moeten uitzoeken wie hier fouten

heeft gemaakt, of er betrokkenheid is van politici. En wie de schuldigen zijn, zullen ook voor de kosten moeten opdraaien. Het kan geenszins de bedoeling zijn, zoals in de Arco-affaire, dat de belastingbetaler hier in de geldbuidel moet tasten.

In andere dossiers, zoals de Panamapapers, laten de banken ook niet het achterste van hun tong zien. Bijvoorbeeld de vraag waarom Dexia, via haar Luxemburgse dochteronderneming, tal van constructies opzette in het belastingparadijs Panama, blijft onbeantwoord. De banken zijn

ook niet geneigd om veel hulp te verlenen om nieuwe noodzakelijke maatregelen, om erger te voorkomen, uit te werken. Het is duidelijk, en Van Biesen beaamt dat, dat de banken meer weten over deze constructies, maar transparantie is niet de sterkste kant van de bankiers. De leden van de onderzoekscommissie

zullen dus op hun honger blijven, en aldus niet voldoende conclusies en aanbevelingen kunnen formuleren.

De banken die ons in 2007 en 2008 aan de afgrond brachten, en het land in een diepe crisis stortten, dragen nog altijd de schuld van de onwelriekende geur die er rond sommige bankiers is blijven hangen. De vraag vandaag is of de toezichthouders wel sterk en onafhankelijk genoeg zijn om de controle deftig uit te voeren. Kunnen ze bijten, als er moet gebeten worden?

En nog dit. We dachten dat de verhalen van politici die banken beheren, en bankiers die politici bij de mouw vatten, al lang achter ons lagen. Maar blijkbaar niet. Het is nog altijd van deze tijden. Poupehan is terug. Weet u nog: een bankdirecteur die aanwezig was bij gesprekken in het Ardense dorp, toen in 1982 werd beslist om de Belgische frank te devalueren?

Als overigens blijkt dat de graaicultuur en de zelfbediening door politici werden beoefend, dan kunnen de respectievelijke politieke partijen van die politici de kop niet in het zand steken.

“Als blijkt dat de graaicultuur en de zelfbediening door politici werden beoefend, dan kunnen de respectievelijke politieke partijen van die politici de kop niet in het zand steken.”

De Kinderjaren

De oprichting van de Liberale Partij op 14 juni 1846 markeerde een nieuwe fase in de Belgische politiek. En dat ging gepaard met zowel groeijsn als daadkracht. De groeijsn manifesteerde zich in de blijvende tegenstellingen tussen doctrinairen en radicalen, de daadkracht in het sterke liberale front dat het parlement stormenderhand innam.

Bart D'hondt
*Wetenschappelijk medewerker
Liberaal Archief*

Partij op papier

In de eerste maanden na het stichtingscongres gingen tal van liberale kiesverenigingen in eigen regio aan de slag. Op dat congres was immers naast een algemeen politiek programma ook de oprichting van een daadwerkelijke organisatie goedgekeurd, de zogenaamde *Confédération générale du libéralisme* en Belgique. In elk arrondissement zou daartoe een federatie worden opgericht met onder zich een aantal kantonnale afdelingen. Doel van deze getrapte structuur was het bundelen van de krachten in tijden van verkiezingen.

Negen maanden later hadden reeds meer dan de helft van de arrondissementen een eigen federatie en ook het aantal kantonnale kiesverenigingen nam snel toe. Tijd dus voor een tweede congres dat de structurering van de nog piepjonge partij kon afronden, tijd voor een demonstratie van eenheid en kracht. In juni 1847 zouden immers parlementsverkiezingen plaatsvinden die de lakmoesproef voor de nieuwe formatie moesten worden.

Tweesprong

Zoals afgesproken nam de Alliance libérale uit Brussel het initiatief om de federaties samen te roepen. Ook pers en buitenlandse waarnemers waren, in tegenstelling tot bij het congres van 1846, welkom, en kregen van congresvoorzitter Eugène Defacqz en diens rech-

Portret van Charles Rogier.

terhand Jules Bartels een warm welkom. Op 28 maart 1847 kwamen 261 kopstukken uit de negen provincies bijeen in de gotische zaal van het Brusselse stadhuis om te spreken over de vorming van een efficiënte partijstructuur. Was de wens hier de vader van de gedachte of was het gewoon nog veel te vroeg voor een tweede congres? Feit is dat niet minder dan twintig procent van de genodigden verstek gaf. In de maanden voorafgaand aan dit congres was de breuklijn tussen doctrinairen en

radicalen immers niet gedicht geraakt, eerder in tegendeel. De behoudsgezinde liberalen konden zich niet neerleggen bij de leidende rol van l'Alliance die sinds 1846 nog verder was geradicaliseerd. Enkele grote federaties stuurden hun kat, naast Brugge, Oudenaarde en Ieper ook de belangrijke Gentse kiesvereniging van Hippolyte Metdepenningen. De belangrijkste dissidenten bevonden zich echter in Luik en Brussel, twee grootsteden met zowel een radicale als een behoudsgezinde liberale associatie. Laatstgenoemden bleven thuis en beperkten hun delegatie tot enkele waarnemers zonder stemrecht. Onder de afwezigen grote namen zoals Théodore Verhaegen en Walthère Frère-Orban.

Congres zonder einde

De debatten op dit congres begonnen onder een bijzonder slecht gesternte. De Antwerpse federatie stelde als eerste de legitimiteit en de representativiteit van het congres in vraag en anderen volgden. Meerderheid tegen minderheid werden besluiten betreffende onder meer de oprichting van een hulpkas voor de ondersteuning van de liberale pers goedgekeurd. Het ontbreken van ook maar enige steun uit doctrinaire hoek, waar het wantrouwen groot bleef, zorgde er echter voor dat dit besluit dode letter bleef. In de late namiddag sloot Eugène Defacqz de sessie, maar vergat (?) het congres te sluiten, een letterlijk open einde van een bijeenkomst die niet het verwachte resultaat had geboekt. Een volgend

Lees verder op pagina 4.

congres zou er pas komen in 1870. Over een vaste structuur werd pas opnieuw gepraat tegen de eeuwwisseling aan en op een permanent secretariaat was het wachten tot na de Eerste Wereldoorlog.

Hamvraag was uiteraard of dit mislukte congres een negatieve weerslag zou hebben op de nakende verkiezingen.

Vuurdoop op 8 juni

Ondanks de interne strubbelingen voerden de liberalen op basis van hun programma een meer dan behoorlijke campagne. In de kamer van volksvertegenwoordigers zetelden na 8 juni 1847 exact even veel liberalen als katholieken (elk 52 zetels). In de senaat bleef de liberale fractie de kleinste met 22 zetels tegenover 32. Doordat de liberalen zich in tegenstelling tot de katholieken als een echt blok opstelden, beschikten zij in beide kamers echter de facto over een meerderheid. De unionistische regering de Theux-Malou werd ontbonden en Leopold I benoemde de liberale toppoliticus Charles Rogier tot hoofd van het kabinet (de term 'eerste minister' werd pas vanaf 1918 gebruikt). Op 12 augustus 1847 legde de eerste echte partijregering de eed af. Rogier nam Binnenlandse Zaken voor zijn rekening en de Luikenaar Walthère Frère-Orban, een boegbeeld van de doctrinairers, kreeg Openbare Werken, een departement dat hij nog geen jaar ruilde voor de belangrijke portefeuille van Financiën.

Internationale crisis van 1848

De regering Rogier trad aan in een periode van zelden geziene laagconjunctuur in grote delen van Europa. Misoogsten zorgden vanaf 1846 voor acute hongersnood in de steden. De toenemende mechanisatie van de textielnijverheid dwong terzelfdertijd steeds meer thuisarbeiders van het platteland naar de al overbevolkte steden. In Frankrijk leidde dit in 1848 tot de Februarirevolutie. Koning Louis-Philippe - de schoonvader van Leopold I - werd afgezet en Alphonse de Lamartine riep de Tweede Republiek uit. Brussel werd een centrum van agitatie. Malcontenten uit alle hoeken van Europa juichten er de al dan niet gewelddadige omwentelingen toe en droomden van nieuwe samenlevingsmodel-

Standbeeld van Charles Rogier in Brussel.

het land uit en onder internationale druk beloofde de Lamartine dat Frankrijk haar revolutie niet naar België zou proberen te exporteren. Een deel van de onrust in België was mogelijk gemaakt door de liberale grondwet uit 1831 die een voor die tijd heel hoog vrijheidsgehalte had.

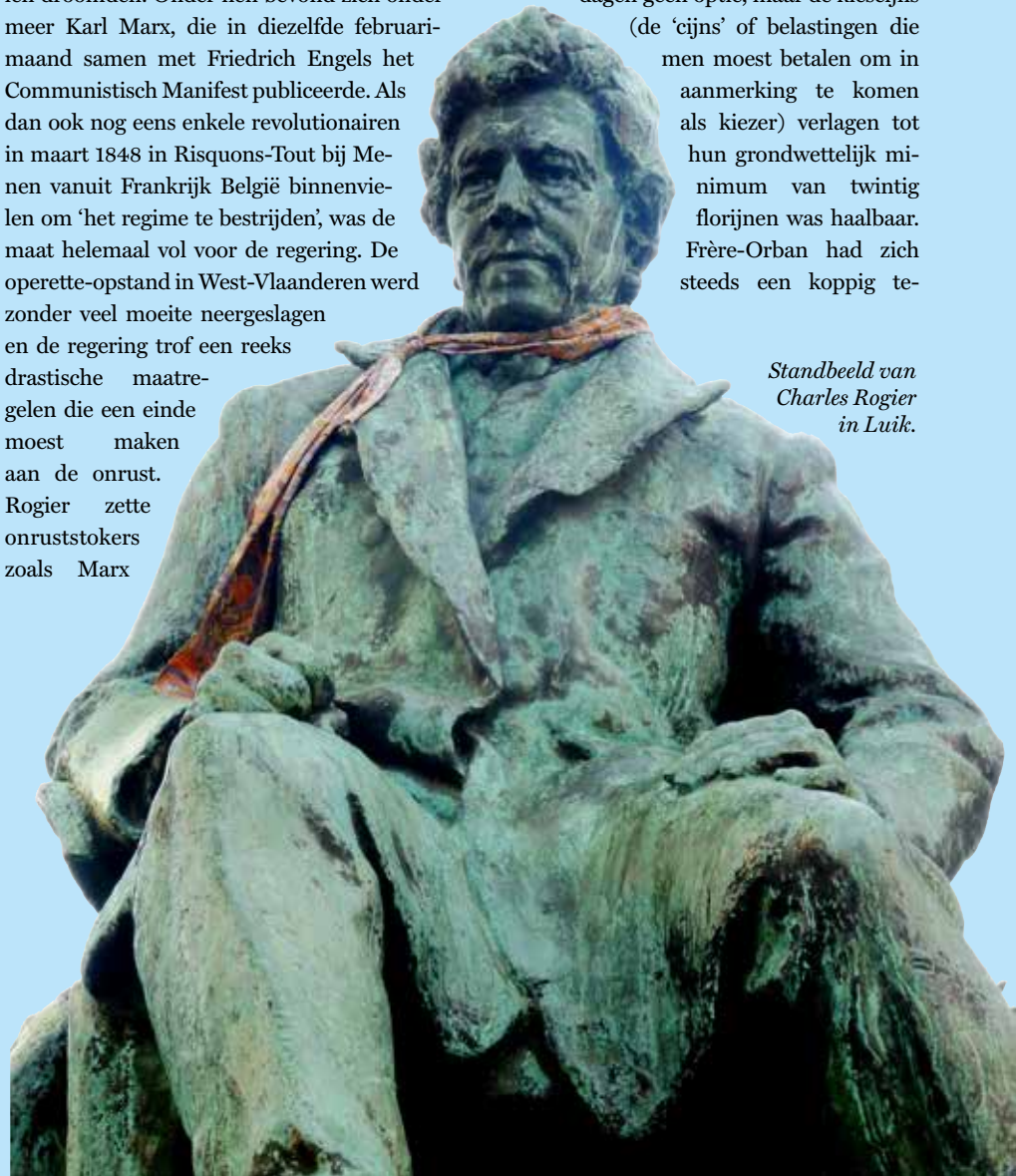
Charles Rogier, een uitmuntend diplomaat die ten onrechte in de mist van het verleden dreigt te verdwijnen, had op dit moment waarschijnlijk zonder tegenstand een aantal vrijheden probleemloos kunnen terugschroeven. Het pleit voor zijn toekomstvisie dat hij net het tegenovergestelde deed.

Vrijheden als wapen

Het absolute censitair kiesrecht was al van bij de onafhankelijkheid een pijnpunt voor velen. Het cijnskiesrecht afschaffen was in die dagen geen optie, maar de kiescijns

(de 'cijns' of belastingen die men moest betalen om in aanmerking te komen als kiezer) verlagen tot hun grondwettelijk minimum van twintig florijnen was haalbaar. Frère-Orban had zich steeds een koppig te-

len droomden. Onder hen bevond zich onder meer Karl Marx, die in diezelfde februari-maand samen met Friedrich Engels het Communistisch Manifest publiceerde. Als dan ook nog eens enkele revolutionairen in maart 1848 in Risquons-Tout bij Mennen vanuit Frankrijk België binnenvielen om 'het regime te bestrijden', was de maat helemaal vol voor de regering. De operette-opstand in West-Vlaanderen werd zonder veel moeite neergeslagen en de regering trof een reeks drastische maatregelen die een einde moest maken aan de onrust. Rogier zette onruststokers zoals Marx

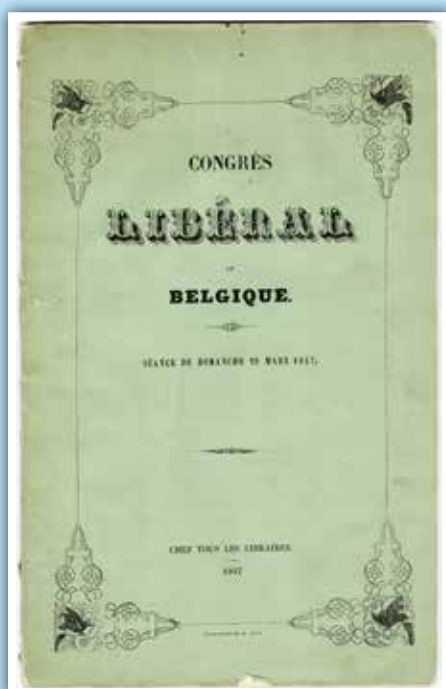

Standbeeld van Charles Rogier in Luik.

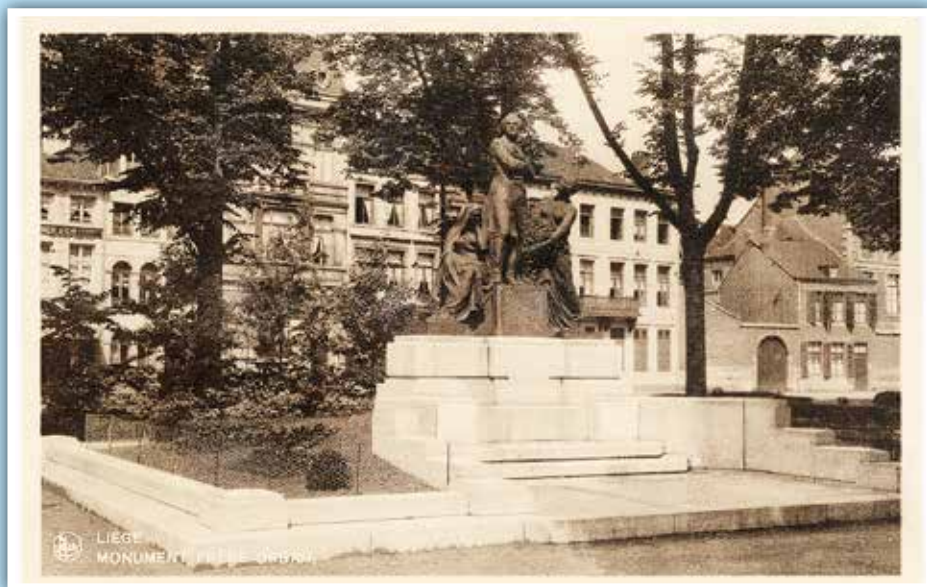
genstander hiervan getoond. Op het congres van 1846 verklaarde hij nog dat “Beaucoup d’électeurs à 20 florins ne représenteront pas de garanties suffisantes d’ordre, de lumière et d’indépendance; vous aurez, à 20 florins, non pas de électeurs mais des serviteurs, des gens soumis à la domination d’autrui”. Het pleit opnieuw voor Rogier dat hij ook die koppige liberaal over de streep kon trekken en er zelfs een overtuigd supporter van een uitbreiding van het stemrecht kon maken. Met die nieuwe kieswet van 28 februari 1848 werd alvast één van de programmapunten van 1846 gerealiseerd.

In mei 1848 schafte de regering Rogier ook het dagbladzetel (de belasting op de verkoop van een krant) af. Dit gaf aan de persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting een heel belangrijke impuls. Deze wet maakte immers het ontstaan van rendabele massamedia mogelijk en maakte de baan vrij voor het ontstaan van de centenbladen. Vooral in Vlaanderen was de impact direct voelbaar. Op 28 juni 1848 werd het Handelsblad der Stad en Provincie Antwerpen van de katholiek August Snieders het eerste echte Nederlandstalige dagblad van België.

Minister van Financiën Frère-Orban pakte intussen resoluut de economische crisis aan

Het verslagboek van de zitting van het congres van 1847.

Standbeeld van Walthère Frère-Orban in Luik.

en koos voor een vrijhandelsbeleid. De liberaal zorgde voor een versnelling van de industrialisering waardoor de economie kon heroplevend, wat voor alle duidelijkheid nog lange tijd enkel in het voordeel van de bemiddelde cijnskiezers was. De paupers waarover decennia later nog het boegbeeld van de Vlaamse liberalen Julius Vuylsteke zou schrijven in zijn gedicht Fabrieksgalmen, waarover de liberale volksdichter Napoleon Destanberg in zijn lied Wat zoudt ge zonder 't werkvolk zijn zou zingen, bleven jammer genoeg nog lange tijd de kinderen van de rekening. Op monetair vlak maakte Frère-Orban een einde aan het ongecontroleerd drukken van geld. Hij creëerde met de oprichting van de Nationale Bank in 1850 een emissiebank met een monopolie voor het hele grondgebied, waardoor de monetaire situatie stabiliseerde.

Verpletterende overwinning

Op 13 juni 1848 vonden algemene verkiezingen plaats. Het werd een liberale triomftocht. De katholieke oppositie werd verpletterd. In de Kamer zetelden na de eedaflegging 83 liberalen tegenover 25 katholieken. Ook in de Senaat haalden de liberalen met 31 van de 54 zetels een comfortabele meerderheid. De regering Rogier werd door een overgrote meerderheid van het kiespubliek beloond voor zijn doortastend beleid. De realisatie van de liberale programmapunten van 1846 lonkte.

Portret van Walthère Frère-Orban.

De illustraties zijn afkomstig van het Liberaal Archief vzw.

Meer info: op de site van het Liberaal Archief staan de congresresoluties van dit congres www.liberaalarchief.be -> databestanden

Burger krijgt zijn zeg over

Bert Cornelis

Zo nodigt hij alle burgers uit tot dat debat en doet hij voorstellen om die waarden explicieter in de Grondwet in te schrijven. Voor hem is dat zelfs geen zaak van meerderheid tegen oppositie; het staat los van het federaal regeerakkoord. Dewael wil dat de burger zijn zeg krijgt via burgerinitiatieven. Ook het maatschappelijk middenveld en andere beleidsniveaus, zoals gemeenten en steden, kunnen daarbij betrokken worden.

Preamble

Sinds januari buigt de Commissie voor de Herziening van de Grondwet zich over “het karakter van de staat en de fundamentele waarden van de samenleving”. Er vonden diverse hoorzittingen plaats met grondwetspecialisten. Dewael zegt dat er een preamble op de Belgische Grondwet moet komen, een soort expliciete inleiding voor de fundamentele grondwaarden. Daarnaast maakte Dewael een oplist van zes grondwetsartikels die kunnen verduidelijkt worden. Onder meer artikel 10 dat gaat over de gelijkheid van man en vrouw, de behandeling van personen met verschillende seksuele voorkeur; en artikel 20: niemand wordt gedwongen om aan een eredienst deel te nemen, het expliciteren van het neutraal karakter van overheidshandelingen, en de scheiding geloof-staat.

Alternatieve meerderheid

Dewael hoopt dat er tegen het einde van deze federale regering een voorstel is om de Grondwet te wijzigen in de volgende legislatuur. Dat kan ook met een alternatieve meerderheid. De kaarten liggen volgens Dewael politiek als volgt: “Ik zie bij de andere partijen heel wat goede wil. Aan Franstalige kant is MR enthousiast. Als ik moet afgaan op de N-VA dan heeft zij na de hoorzittingen

Patrick Dewael is de jongste tijd een veelgevraagd man. Hij werd niet alleen de onbetwiste voorzitter van de commissie die het onderzoek voert naar de aanslagen van 22 maart. Dewael heeft ook het debat over het opnemen van een aantal fundamentele grondwaarden in onze Grondwet op gang gebracht in de Commissie voor de Herziening van de Grondwet. En daar wil Dewael zeer vernieuwend tewerk gaan. Patrick Dewael verduidelijkte een en ander tijdens een boeiende ontmoeting met het LWV.

gezegd dat de Grondwet moet primeren op religie, en voor de rest moet er niets veranderen. CD&V zegt eigenlijk, je moet helemaal niets veranderen. Ze zijn het wel eens als je spreekt over de bedreigingen van de islam, maar als je praat over de andere religies, ja, dan komen ze bij zichzelf uit, en redeneren ze “wat op de anderen van toepassing zou zijn, zou ook wel eens op ons kunnen toegepast worden”. De PS wil zich losmaken van een verleden waarin men nogal grenzeloos met migratie is omgesprongen. Ik verwijs naar het migrantenstemrecht, de versoepelingen van naturalisatieprocedures. De PS is wel bereid in onze richting mee te gaan.”

Aanleiding voor dit debat ligt volgens Dewael op verschillende vlakken. Er zijn de aanslagen sinds 9/11 en de bestrijding van het terrorisme waarbij de rechtsgang onder druk kwam en de privacy werd bedreigd. Dat

was fout, aldus Dewael, want we vervielen in methodes die de terroristen ook zelf toepasten. Opvallend is dat het er bij de publieke opinie wel inging, zo'n harde aanpak, want alles kaderde in de bestrijding van criminaliteit. Maar we moeten opletten dat de slinger niet overslaat en we in een politiestaat terecht komen.

Foularke geen bagatel

Je komt dan snel terecht bij de bescherming van onze fundamentele waarden. Met daarbij het belangrijke thema van de scheiding van geloof en staat. Het hoofddoekendebat is daarbij tekenend. Volgens Dewael kan je dit niet bagatelliseren zoals Steve Stevaert dat deed. Hij had het over de onbegrijpelijke herrie over een 'foularke'.

En dan kom je tot de vraag of al onze waarden wel goed beschermd worden door de overheid? Waarden waarvoor onze voorouders hebben gestreden. We zijn daar volgens Dewael de voorbije jaren te laks mee omgesprongen. “We zijn te laks, te twijfelachtig en te verweesd omgegaan met die waarden.”

En de Grondwet is ter zake allesbehalve duidelijk en overzichtelijk. Als we aan een herziening van de Grondwet denken, komen de zes staatsvormingen ons voor de geest. Begint de Grondwet niet met “België is een federale staat”, volgens Dewael niet meteen een “warme” opener. Discussies over de fundamentele waarden van onze samenleving kwamen nooit aan bod, zeker niet in het kader van een grondwetsherziening. Het ging

Patrick Dewael bij het LWV.

nieuwe Grondwet

over structuren.

Er moet ook duidelijkheid komen. Die levert de Grondwet nu niet, wat tot klachten bij het Grondwettelijk Hof leidt. Steden en gemeenten weten in het hoofddoekendebat niet op welk been ze moeten staan (de neutraliteit van de ambtenaar aan het loket). “Zelfs tot in mijn eigen partij zijn er verschillende opvattingen”. Je krijgt dan initiatieven om die waarden te regelen via een wet, zoals de nieuwkomersverklaring van staatssecretaris Theo Francken (N-VA). Volgens Dewael is het beter die discussie te voeren in het kader van de grondwetsherziening.

Aanslagen van 22 maart

Patrick Dewael schetste tevens de contouren van de commissie naar de aanslagen van 22 maart waarvan hij voorzitter werd. Wat is de zin van zo'n commissie? Een geciviliseerd land wordt volgens Dewael niet van de plicht ontslagen om in deze dramatische gevallen bijvoorbeeld na te gaan wie de Brusselse metro nu moet stilleggen en hoe de communicatie in dat geval verloopt. En wie heeft daarin welke rol gespeeld?

De onderzoekscommissie zal op het einde van het jaar haar resultaten voorleggen.

Patrick Dewael met Laurette Onkelinx (PS): “De PS wil zich losmaken van een verleden waarin men nogal grenzeloos met migratie is omgesprongen.”

VANDENBRUWAENE ANTWOORDT: EERDER VRIJHEID DAN VRIJZINNIGHEID

Religie heeft een positief en een negatief effect, aldus Vandенbruwaene. Negatief in de zin dat de overheid zich niet mag bemoeien met de geloofsovertuiging van de burgers; positief gezien moet het mogelijk zijn voor elke burger om zijn geloof te belijden. Zelfs het actief bekeren is juridisch gezien een actief onderdeel van het recht op religie.

Als het recht op religie in conflict is met andere rechten, zoals het recht op vrije meningsuiting dan zoekt Europa daarin een balans, aan de hand van een evenredigheidstest. Een vorm van afweging van de redelijkheid van het gestelde probleem. Vandенbruwaene: “Dat is een uitstekend idee. Maar het is weinig wervend, vooral in de huidige politieke opvattingen waarin het “wij-zij-verhaal” doorslaggevend is. Het spelen op identiteit maakt het moeilijk voor een pluralistische samenleving.”

DEBAT NOOIT GEDAAN

Hoe moet de overheid hiermee omgaan? Vandенbruwaene: “Patrick Dewael zegt dat de Grondwet niet duidelijk is. Maar die onduidelijkheid heeft ook zijn voordelen. Het debat over onze fundamen-

tele waarden is nooit gedaan. Frankrijk vindt oplossingen in de laïcité, de volledige scheiding van Kerk en Staat. In de VS denkt men nog meer ‘hands off’. De overheid mag zich helemaal niet bezighouden met religie. Maar dat betekent niet dat die samenleving er minder religieus is.”

De verhouding geloof-staat heeft ook te maken met de scheidingslijnen tussen overheid en samenleving. Vandенbruwaene: “In landen zoals Frankrijk en de VS is die scheiding strikter dan bij ons, wat maakt dat conflicten tussen geloof en staat bij ons ook moeilijker liggen. Dat blijkt duidelijk in het hoofddoekendebat. Er werken veel mensen in de overheid en de vraag is dan of we al die mensen hun vrijheid van religie (het dragen van een hoofddoek) gaan ontnemen?” Vandен-

bruwaene kiest er eerder voor om in dat opzicht het aspect van tolerantie te laten primeren. “Ik pleit eerder voor vrijheid dan voor vrijzinnigheid.”

BURGERSCHAP

In de debatten over de aanpassing van de Grondwet moet het burgerschap centraal staan wat een interessante invalshoek is voor de politiek. Vandенbruwaene wijst op het belang van het debat over een nieuwe Grondwet, en dat dit niet alleen in het parlement, maar in de bredere samenleving moet gevoerd worden.

Werner Vandенbruwaene: “Er werken veel mensen in de overheid en de vraag is dan of we al die mensen hun vrijheid van religie (het dragen van een hoofddoek) gaan ontnemen?”

EEN KAPITALIST KAN NOOIT LIBERAAL ZIJN

**(ON)ZIN OVER
(ON)GELIJKHEID**

Mark Bienstman
mbienstman@hotmail.com

Ik citeer uit haar opiniestuk in De Morgen van donderdag 9 juni: “Het Kapitalisme, dat net zijn dynamiek ontleent aan het vrij spel tussen onderlinge menselijke verschillen, tilde ons naar een ongezien welvaarts- en welzijns-niveau”.

Ofwel was dit een jammerlijke “slip of the tongue”, ofwel een zoveelste spraakverwarring die bewust door links in het leven wordt gehouden. Maar als er nu iets haaks op elkaar staat, is het wel Kapitalisme en Liberalisme. Twee eeuwen economische groei en vooruitgang (alleen) toeschrijven aan de “weldaden” van het Kapitalisme is zonder meer een kaakslag voor het (dit jaar) 170-jarige Liberalisme in ons land.

Ikke en de rest kan stikken

Voor zover nodig wil ik nog eens proberen het verschil uit te leggen tussen een kapitalist en een liberaal. Een kapitalist kent maar één waarheid: “Ikke en de rest kan stikken”. Een kapitalist streeft naar absolute vrijheid, zodat hij – zonder de minste remmingen en/of correcties – zijn eigenste, individueel belang kan nastreven. Een kapitalist is alleen uit op winstmaximalisatie: als dit leidt tot bijv. kinderarbeid – mensonwaardige leef- en werkomstandigheden, milieuvervuiling, ongezone en/of gevaarlijke producten, oneerlijke marktpraktijken, enz., zal hem dat allemaal worst wezen. Om die reden wenst een kapitalist uiteraard zo weinig mogelijk inmenging van de Staat in het economisch gebeuren, want dan kan hij zijn gangen niet meer gaan. De Staat is er alleen om “recht & orde” te handhaven (en mondige werknemers en/of

Recent deed Gwendolyn Rutten een eerder provocerende maar toch juiste uitspraak over ongelijkheid in onze samenleving. Direct kreeg ze - vooral vanuit linkse hoek – de wind hevig van voor, zodat alweer terecht de Open Vld-voorzitster zich geroepen voelde alles iets meer te kaderen en in zijn juiste context te plaatsen. En daar – tot onze grote verbijstering – schoot de nochtans heel intelligente voorzitster zowaar zichzelf in de voet.

consumenten het zwijgen op te leggen), om de nationale veiligheid te vrijwaren en verder wat (spoor)wegen en kanalen aan te leggen zodat hij zijn geproduceerde goederen vlotjes op de afzetmarkten kan brengen.

Een liberaal is juist het tegenovergestelde van dit alles: een liberaal streeft inderdaad ook naar (maximale) vrijheid, maar weet (én aanvaardt) dat zijn vrijheid beperkt wordt door de vrijheid van de mede-burger waar hij mee samenleeft. Een liberaal ijvert inderdaad voor een zo klein mogelijke Staat, maar dan wel een Staat die op een efficiënte manier de werking (en vooral de mogelijke excessen) van de vrije markt corrigeert door het opleggen van “faire” spelregels.

Solidariteit

Een liberaal streeft inderdaad naar winstmaximalisatie, maar dan wel MET respect voor de rechten van werknemers, consumenten en omwonenden. Maar vooral een liberaal is ook solidair met de minder fortuinlijke mede-burgers, die om allerlei redenen, en meestal buiten hun wil om, niet volwaardig kunnen deelnemen aan het economische én sociale leven binnen onze samenleving. De economische én sociale geschiedenis van ons land, en trouwens de rest van Europa, leert dat met name Liberale Partijen steeds geijverd hebben voor de ontvoogding van ALLE burgers. Frère-Orban, Gustave Callier, François Laurent, ... zijn slechts enkele namen

van liberale politici die reeds in de 19de eeuw geijverd hebben voor de lotsverbetering van “de kleine man”, door onder meer de spaarzin aan te moedigen via de oprichting van de ASLK-spaarbank, door het promoten van het gratis basisonderwijs, ... De Engelse liberaal Lord Beveridge wordt algemeen aanzien als de geestelijke vader van de Sociale Zekerheid zoals die is uitgebouwd in de meest landen na WO II.

Gelijke kansen

Kortom, liberalen zijn zeker géén kille, kapitalistische egoïsten, maar wel maatschappelijk bevolgen werkers en denkers die ernaar streven alle burgers zoveel mogelijk gelijke startkansen te bieden. En daar heeft Gwendolyn Rutten uiteraard wel gelijk, zonder echter te willen (en kunnen) garanderen dat allen op dezelfde manier aan de eindmeet zullen geraaken. Voor een liberaal is het ultieme doel dus niet de gelijkheid, maar wel de solidariteit tussen alle burgers, zodat – via een efficiënt en selectief sociaal beleid – alle burgers kansen krijgen om te delen in de vruchten van onze welvaartsstaat.

Waar links vooral probeert de bovenlaag naar beneden te nivelleren, willen liberalen vooral de onderlaag naar boven trekken. Dus een kapitalist kan nooit een liberaal zijn en een liberaal gruwt van Kapitalisme. Jammer dat de Open Vld-voorzitster dit even was vergeten. Wellicht in het heetst van de strijd?

Orlando: suggesties welkom

Een schietpartij in een homodiscotheek in Orlando schudt onze verworvenheden weer eens stevig door elkaar.

De wet heeft de kaart getrokken van de homorechten: van non-discriminatie tot huwelijk en adoptie. Ons land was voortrekker, de VS volgden slechts stapvoets, maaër ze volgden. Het is duidelijk dat niet iederéén mee is. Als dat zich uit via 'vrije meningsuiting' schrikken we ervan en menen we dat het onderwijs het (weer maar eens) moet oplossen. Als het zich uit via een moordende schietpartij op een LGBT-bijeenkomst, wat moet er dan gebeuren?

Obama

Het is de dertiende keer dat Obama het woord nam na een massa-schietpartij. Niet makkelijk, want ieder woord wordt geanalyseerd en gebruikt. Spreekt hij van terreur of van hate-crime? Roept hij op tot eenheid, of valt er een vingerwijzing te horen naar bepaalde groepen toe? En vooral: zal het politiek gerecupereerd worden?

In 2012, na het schietincident op een basisschool in Newtown, zette hij alles op alles om verstrenging van de vuurwapenwet erdoor te krijgen. Maar hij stootte op weerstand van het Congres. Naar het einde van zijn legislatuur toe, en met Hillary Clinton aan de start van een zware race tegen de Republikeinen, nam hij iets voorzichtiger het woord. "Bewust niets doen is ook een beslissing," stelde hij fijntjes, maar daarin klinkt het democratische standpunt dat het schuldig verzuim is om steeds maar nieuwe schietincidenten te laten gebeuren. Intussen heeft de democraat Murphy in de Senaat in een marathonspeech

van 15 uur klassiek gepleit voor een strengere wapenwet.

Maar in die eerste reacties na het gebeuren moest er dus snel nagedacht worden: wélke grondthema's uit Orlando zullen verder de agenda van een presidentiële campagne bepalen? Terreur, wapendracht, homorechten?

Haat

De reacties in verband met terreur en de wapenwet zijn gekend. Terecht stelt de homogemeenschap dat daarmee geen antwoord gegeven wordt op het "haat"-element. Immers werd in dit schietincident niet een 'gewone' dancing uitgekozen waar een fundamentalist zich tegen de jongerencultuur keert. Immers had die ook zonder schieten een zelfgemaakte bom kunnen laten ontploffen.

Wat blijft dan over? Juist ja, het element homohaar, en dat wordt zeer weinig behandeld door pers en politici.

Integendeel krijgt de LBTG-gemeenschap er nog heel wat klappen bovenop. Vlak na de aanslag klonken stemmen die toch wel vonden dat homo's er om vragen. De uitvaart van verschillende slachtoffers werd door christelijke betogers verstoord. Een Baptistische kerk hield een protestwake, geen wake in solidariteit met de slachtoffers maar tégen homoseksualiteit, compleet met pancartes en anti-slogans.

Intussen bij ons

Wij mochten in een duidingsprogramma een rabbijn en een progressieve imam aan het

Aviva Dierckx
voorzitter
Liberale Vrouwen

woord horen die geweld tegen de regenboog-gemeenschap verwerpen, maar hopeloos minutenlang het antwoord schuldig blijven op de vraag "en als ùw zoon homo is?".

We weten ook dat een video-blogger in Hasselt straatinterviews gesprokkeld heeft waaruit blijkt dat heel wat jongeren met vooroordelen en agressie zitten tegenover gays. Dezelfde vraag over de hypothetische homo-zoon ontlokte "ik gooi die buiten" en "ik zou het eruit slaan". Deze uitspraken werden puur en ongezoet losgelaten. Onderzoek wijst uit dat dit voor homofoben legitimatie biedt en dus ook 'helpt' bij het omzetten van die mening in daden van haat.

En wat blijkt inderdaad? Na Orlando hoor je opeens "en masse" alle opgekropte meningen van homohaters die intussen stilletjes geleden hadden terwijl onze wetgeving steeds opener en gay-vriendelijker werd. Ook dreigementen komen los: de nakende gay-pride in Amsterdam werd al via dreigbrieven uitgeroepen als nieuw doelwit. De Brusselse is al achter de rug, maar binnenkort is er in Antwerpen een pride. Senator Ann Brusseel, ook voorzitter van de blauwe gay-groep Out Of The Blue, stelt dat onze veiligheidsdiensten LGBT-evenementen beter moet opvolgen. Dat is een oplossing voor het 'terreur'-element. Nu nog de haat aanpakken. Suggesties welkom.

(*) Mao zei dat vrouwen de helft van de hemel op hun schouders dragen. De Liberale Vrouwen is het eerder om de wereld te doen. Hoe dan ook: een column van Aviva Dierckx over dié bepaalde kijkt op de wereld.

De wereld draait door, maar de Turkse president Erdogan draait vierkant. Het lijstje enormiteiten zou lachwekkend zijn, als het niet zo tragisch was. Een greep uit zijn blunderboek.

DE AFVALKOERS VAN ERDOGAN

door Lukas De Vos

Armenië. Na de vrijwel unanieme goedkeuring van een nochtans ootmoedige resolutie in de Duitse Bondsdag om de Armeense slachtpartij van 1915-1917 te erkennen als volkenmoord, riep Erdogan meteen zijn ambassadeur terug. Hij stelt represailles in het vooruitzicht, want Duitsland is plat op de buik gegaan voor “verraders en leugenaars”. De volksvertegenwoordigers van Turkse afkomst in het Duits parlement zijn “de verlengde arm van de Koerdische ‘terreurbeweging’ PKK”. Sterker, hij wil ze in een labo laten onderzoeken op hun bloed, want het “kunnen toch geen Turken zijn?” Bloed en bodem.

Machtsgreep

Intussen manipuleert de Grote Turk die hij zich waant te zijn zelf de grondwet en misbruikt hij de absolute meerderheid van zijn AKP om politieke tegenstanders voorgoed uit te schakelen. Begin juni ondertekende hij de machtsgreep van de AKP om de onschendbaarheid van 138 verkozenen opheffen. De oppositie monddood maken en criminaliseren, dat is de bedoeling. Want liefst 45 democratisch verkozen leden van de pro-Koerdische HDP en 51 leden van de kemalisten (CHP) riskeren nu vervolging en veroordeling. Erdogan had zich de voorbije jaren al goed goefend in het muilkorven van al wie hem niet welgevallig is. Hij heeft de macht van het Hoogerechtshof ingeperkt, het justitie-apparaat

de arm omgewrongen, de pers aan banden gelegd, de academische wereld in het gareel gedwongen. De inlijving manu militari van Zaman was maar de voorlopig schandelijkste breidelings van persorganen die al jaren aan de gang is.

Je kunt er niet naast zien in het jaaroverzicht van Freedom House. Tussen 2010 en 2014 heeft de steeds sterkere censuur Turkije doen zakken op de rangschikking van persvrijheid van 54 naar 65. Het land is de facto onvrij, met nauwelijks juridische bescherming (een score van 24 op 30, waarbij dertig onbestaande betekent). Vooral de wijziging van Wet nr. 5651 in 2014 steekt. Die had de Telekomtoezichter de mogelijkheid gegeven om elke internetsite te blokkeren als de staatsveiligheid, de openbare orde, of misdaadbesteding in het geding kwamen. Het Grondwettelijk Hof stak een stokje voor die doorzichtige rekkelijkheid van interpretatie en willekeurige tussenkomst van de overheid. In 2016 blijft Turkije afglijden. De waardering is gezakt naar 71 (nog onvrij) en 26 (nauwelijks juridisch weerwerk).

Erdogan is ook lichtgeraakt. Het voorbije half jaar zijn al meer dan 2.000 rechtszaken opgestart voor “belediging van het staatshoofd”. Erdogan heeft nogal lange tenen. Eén instagram van voormalig miss Turkije, Merve Buyuksarac, volstond voor een veroordeling tot 14 maanden. Het is de jongste uitwas in een georkestreerde vervolging van kunstenaars, entertainers, schrijvers en journalisten. Twee

De Turkse president Erdogan.

jaar geleden zaten 22 journalisten en 10 uitgevers vast, nu zijn er dat 35.

Propaganda

Dat hij zo populair blijft in de Turkse diaspora van ettelijke miljoenen in West-Europa heeft met twee dingen te maken: gevlakschaafde propaganda waarin de naasting van onafhankelijke en kritische media een cruciale rol spelen; en het totale gebrek aan zelfkritiek. Erdogans populistische optredens, in Keulen of in Hasselt, beklemtonen vooral de superioriteit van de Turk, die het slachtoffer is van een fout uitgelegde geschiedenis en vernederd wordt door imperialistische grootmachten. Kinderen van Turkse komaf moeten daarom in Duitsland onderwijs in het Turks krijgen – gelukkig zijn er niet veel Inuït of Ambonezen, want dat zou pas écht de spuigaten uitlopen. “Hij heeft ons onze identiteit teruggegeven”, klinkt het dan. Waren ze die dan kwijt, de Turken? Erdogan heeft vooral geprofiteerd van de aanslepende crisis in de Europese Unie en van de verzwakking in de Aziatische buurlan-

den. Daar heeft de economie van geprofiteerd, bijna tien jaar lang kon Turkije forse groeicijfers voorleggen.

Het is Erdogan helaas naar het hoofd gestegen. Hij heeft stilaan iedereen van hem vreemd, de kring getrouwen rondom hem krimpt met de dag. Van de weeromstuit wordt zijn bestuur nog autocratischer. Het vertaalt zich in groothedswaan – zeker sinds de dubbele knieval van Merkel over de vluchtelingen. Zijn aanmatiging is grenzeloos. Eerst een akkoord tekenen met de EU, dan weigeren de afgesproken voorwaarden in te vullen. “Wij zullen geen letter veranderen aan de anti-terrorismewet”, zegt hij koppig, ook al is die in strijd met alle principes van de Unie en werd hij veroordeeld door de Raad van Europa. Gelukkig heeft het Europees Parlement het been stijf gehouden, of Erdogan dicteerde de gedragscode van Europa. Nu al bepaalt hij wie in het kader van de vluchtelingenruil (een uitgewezen Syriër voor een andere) mag gaan.

Mensonwaardig

Opvallend veel hartpatiënten en ongeletterden. Nu al heeft hij zes miljard binnengehaald voor betere opvang. Maar de kampen langs de grens met Syrië zijn mensonwaardig, en leveren vooral onderbetaalde kindarbeiders voor de eigen industrie. Nu al dacht hij de afschaffing van de visumplicht voor de Unie binnengehaald te hebben. Tot Martin Schulz “nee” zei. Nu al dacht hij de toetredingsgesprekken naar zijn hand te zetten. Eén nieuw hoofdstuk is inderdaad uit goodwill geopend. Maar een tiental blijven potdicht, zolang de rechtsstaat niet hersteld is, zolang de bezetting van Noord-Cyprus niet is opgeheven en Ankara Cyprus niet erkent als volwaardige Europese lidstaat.

Dit jaar zag het er even naar uit dat beide

landsdelen opnieuw vredes- en herenigingsgesprekken zouden opstarten. Maar een incident op de Humanitaire Wereldtop in Istanboel eind mei sloeg die hoop weer de bodem in. Cyprisch president Nikos Anastasiades werd door de gastheren geschofferd. Hij zei meteen het voorgenomen gesprek met would-be president Moestafa Akinci af.

Die toetreding staat verder af dan ooit. En dat komt, zoals reeds gezegd, door de groeiende isolatie waartoe Erdogan zijn land dwingt. Hij heeft geen bondgenoten meer. Erdogan wou in het conflict van Syrië van twee wallepjes eten. Van IS kocht hij in het geniep olie voor een spotprijs, één dollar per vat. Die verkocht hij door aan het Westen voor 20 dollar. Al Nusra rebellen kregen dan weer wapens en geld toegestopt, want Erdogan haat Assad, destijds zijn rivaal voor de regionale hegemonie. Om die reden heeft Turkije ook een jaar lang elke operatie van de NAVO tegengehouden langs zijn grens. Uit angst dat de Koerden, de enigen die blijf gaven van stug verzet tegen IS, tot in Aleppo zouden doordringen en hun eigen staat (die al in 1919 in het Verdrag van Sèvres was voorzien) zouden opzetten.

Russisch embargo

Maar de grootste stommitieit was het afschieten van een Russisch gevechtsvliegtuig in november vorig jaar. De economie was al aan een terugval bezig, het Russisch embargo dat Poetin uitriep heeft nefaste gevolgen. Het toerisme, goed voor 11 % van het BBP, stort zienderogen in, de Russen laten het afweten, aanslagen in het land jagen ook de Westelingen weg. Door de terugloop van toeristen (onder wie 4,5 miljoen Russen) staan zo'n vijftienhonderd hotels aan de zuidelijke kust te verkommeren. Erger was dat Poetin opnieuw een visum voor Turken invoerde, en een stop

afkondigde op chartervluchten, land- en tuinbouwproducten, en bouwcontracten. Dat raakt zowel de kleine Anatolische boer, als de 300.000 arbeiders die gingen metsen over de grens. Erdogan verergerde de toestand nog toen hij bij een opflakking van het geweld tussen Armenië en Azerbeidjan over Nagorno Karabach verkondigde “tot de laatste druppel bloed” te zullen vechten voor de teruggave van dat ingepalmd gebied (met 80% Armeense inwoners) aan Bakoe.

Europese uitweg

Er rest Erdogan maar één uitweg: Europa. Maar door zijn hardleersheid, zijn islamitisch fanatisme (gaande van monumentale moskeeën en paleizen tot het opdoeken van de secularisering, van alcoholverboden rond de tempels tot minder schenkuren, van denigrerende uitspraken over werkende en dus maar “halve” vrouwen tot korandiensten in kerken, met name in het Aya Sofiamuseum), zijn vete met de Gülensekte (die sterk staat in het onderwijs), zijn kortzichtig gesnoef, zijn herkenbare oproepen uit onzaliger tijden om meer kinderen te kweken, zijn onwil om de vluchtelingenkwestie ernstig aan te pakken, en vooral zijn ondemocratisch gedrag werken elke toenadering tegen.

Het enige waarop hij ingaat zijn gesprekken over terreurbestrijding en veiligheid. Het zou best kunnen dat hij dat vooral voor binnenlands gebruik nodig heeft – want als de kleinhandelaars het voor gezien houden, is een omwenteling naar Iraans model niet ondenkbaar. Zeker nu hij ook de steun dreigt te verliezen van de uiterst rechtse MHP, bekend van de Grijsse Wolven. Dan spat zijn natte droom van een autoritair presidentschap helemaal uiteen. Wat wellicht niet zo slecht zal zijn voor Turkije. En voor Europa.

SLUIPENDE SABOTAGE IN DE DEMOCRATIE

Freddy Neyts
Ondervoorzitter LVV

Ongenoegen

In Frankrijk, Spanje, Duitsland... uitten de magistraten hun ongenoegen. Overal vragen overheidsdiensten extra personeel, op een moment dat er nog nooit zoveel ambtenaren aan het werk waren. Vakbonden, en parallelle beroepsorganisaties betogen niet alleen, maar blokkeren het normaal functioneren van de diensten: wegen en toegang tot bedrijven worden geblokkeerd, werkwilligen worden gewelddadig tegengehouden.

Actiegroepjes, al dan niet ad hoc gecreëerd door vijf man en een paardenkop, protesteren tegen beslissingen of projecten van democratisch verkozen overheden. Tegen horecaterrassen op een groot leeg plein, tegen de bouw van een moderne gevangenis ver buiten een dichtbevolkt centrum, tegen historische vliegtuigroutes over hun recent gegroeide villawijk, tegen de aanleg van een ondergrondse parking, tegen de bouw van een school in de eigen straat, enz.

En de kiezers verkiezen nu meer en meer extreemrechtse en extreemlinkse poujadistische partijen en kandidaten: Wilders, Vlaams Belang, Le Pen, Trump, ...

Referendum

Wat is er wereldwijd aan de gang? Is ons democratisch kiessysteem gebaseerd op proportionaliteit en algemeen stemrecht voorbijgestreefd? Zijn er betere systemen denkbaar?

Moeten we voortaan over alles en nog wat een referendum houden? En wanneer is een referendum dan representatief? Toch niet zoals onlangs in Nederland als de kaap van 30% deelname wordt gehaald. En welke vragen worden in feite wel en niet beantwoord? Moeten we een parlement per lottrekking (at random) aanstellen zoals een volksjury in de Assisenrechtbank? Met de statistische kans dat er evengoed een rechtse, of een

Zijn alle Westerse democratieën nu “failed states” aan het worden? In Frankrijk worden elk weekend 's nachts tientallen auto's in brand gestoken. En nu durven zogenaamde anti-fascisten zelfs ostentatief een bemande politiewagen aanvallen en in brand steken. In vele landen wordt politieoptreden tegen verdachten of tegen oproerstokers gehinderd door “jongeren” die stenen, blikjes enz. gooien. In vele landen zijn er stakingen, waaronder veel wilde en onaangekondigde, in vitale diensten: luchtverkeersleiders, cipiërs, piloten, treinbestuurders, taxis'... Ze leggen met een handjevol misnoegden een heel land lam. Wat met ons democratisch system in deze situatie?

linkse of een religieuze of en antireligieuze 2/3de meerderheid kan uitkomen. Dat kan zeker niet de oplossing worden, want dan pas krijgt de buitenparlementaire oppositie dé reden van bestaan.

De oorzaak van deze problematiek ligt wel grotendeels bij onze “traditionele” (waaronder ook de groene en de nationalistische) partijen zelf.

Logge partijen

De meeste partijen en hun verkozenen zijn met de jaren vergroeid tot logge organisaties die vooral bezig zijn met hun zelfbehoud, het controleren van alle machtskanalen, het uitbouwen en in standhouden van eigen diensten en nevenorganisaties, het verschaffen van jobs aan hun eigen medewerkers. En de verkozenen, mede door de professionalisering van de politiek en het nieuwe voltijdse karakter van de mandaten, hebben meestal maar één bekommernis: herverkozen worden. Want anders is het zeer moeilijk om terug in de gewone beroepswereld actief en aanvaard te worden.

Hun verkiezingsprogramma's zijn meer en meer het product van marketingspecialisten en missen dan ook veelal de frisheid en aantrekkelijkheid van vernieuwende politieke boodschappen.

Het kan nochtans anders. Zie maar naar de jongste Canadese verkiezingen waar de oude

Liberale partij, aangevoerd door Trudeau, vanuit oppositie, met een inspirerend, toekomstgericht en idealistisch programma een absolute meerderheid haalde.

Objectieve media?

Doch ook de media, zeker de populistische, hebben hun verantwoordelijkheid. De redacties globaal en de journalisten elk individueel moeten zich dringend zelf eens in vraag stellen. Zijn ze nog objectief? Is degelijke, juiste informatie nog de absolute prioriteit, of zijn ze entertainmentbedrijven geworden met als doel zoveel mogelijk lezers of kijkers te winnen en zoveel mogelijk winst te maken?

Politieke partijen, vakorganisaties, belangenorganisaties, de media, het middenveld, het onderwijs moeten zich dus in vraag durven stellen, zich herbronnen, zich inhoudelijk en qua werking vernieuwen. En dan vooral respect opbrengen voor de democratie.

Protesteren mag, ja zelfs staken (mits de normale voorafgaandelijke aanzeg en aub! minimale dienstverlening). Maar saboteren: neen! Men moet dan ook de uitslag van de verkiezingen en de beslissingen van de meerderheid van de verkozenen aanvaarden en respecteren. Of ze nu oppositiepartij, burger, vakbond, belangenorganisatie, bedrijf, vereniging of wat dan ook zijn.

Het alternatief is chaos, een dictatuur, verlicht despotisme, of een nepdemocratie.